

Kriminalomsorgsdirektoratet

Kriminalomsorgens tiltaksplan for god og likeverdig straffegjennomføring for samiske innsatte og domfelte

1. Innledning

Staten Norge er opprinnelig etablert på territoriet til to folk, samer og nordmenn, og begge folk har den samme retten til å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Samene er anerkjent som urfolk i Norge. Statens forpliktelser er uttrykt blant annet i Grunnloven § 110a og ILO-konvensjon nr. 169. Det skal legges til rette for at samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

2. Bakgrunn

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) ønsket å ta initiativ til en gjennomgang av soningsforholdene for samiske innsatte og domfelte. Det ble derfor nedsatt en arbeidsgruppe *”som skal kartlegge behovet for ressurser og spesielle tiltak utover tilrettelegging for bruk av eget språk. Det skal også vurderes om det innenfor kriminalomsorgens organisasjonsstruktur skal etableres et eget kompetansesenter med særlig kompetanse på samisk språk og kultur”*.

Arbeidsgruppen leverte sin rapport 31.12.2011. Gjennom sin kartlegging fant arbeidsgruppen at kriminalomsorgen verken har planer, eller på annen måte har satt i gang særskilte tiltak når de gjennomfører ulike straffreaksjoner som fengselsstraff, forvaring eller samfunnsstraff for samiske domfelte.

Det ble avholdt en hørings- og samarbeidskonferanse om arbeidsrapporten i Karasjok den 7-8. mai 2012. Konferansen ble arrangert av direktoratet og Kriminalomsorgen region nord. Til stede var representanter fra arbeidsgruppen, representanter fra kriminalomsorgens enheter i Finnmark og Troms, Sametinget, foreningen Samisk Hus, påtalemyndighet, domstol, representanter for helse og utdanning, Statsbygg og Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS).

3. Tiltaksplan

Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI), Kriminalomsorgen region nord og Sametinget har i fellesskap utarbeidet en tiltaksplan som skal sikre god og likeverdig straffegjennomføring for samiske innsatte og domfelte. Tiltaksplanen tar utgangspunkt i arbeidsgruppens rapport,

høringsmøtet i Karasjok og konsultasjon med Sametinget. Tiltaksplanen består av fem hovedpunkter som det skal arbeides videre med. Tidspunkt for gjennomføring av de ulike tiltakene vil være avhengig av årlige bevilgninger, men koordineringsansvar og sikring av de språklige rettigheter skal prioriteres.

3.1 Tiltaksplanens avgrensning

Tiltaksplanen gjelder primært for forvaltningsområdene for samiske språk. De samiske forvaltningsområdene er vedtatt i forskrift og omfatter kommunene Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Lavanger, Tysfjord, Snåsa og Røyrvik. For kriminalomsorgen innebærer dette at følgende enheter omfattes spesielt av tiltaksplanen: Tromsø fengsel og Vadsø fengsel, samt friomsorgskontorene i Nord-Trøndelag (Snåsa og Røyrvik), Nordland (Tysfjord), Troms og Finnmark.

4 Tiltaksplanens hovedpunkter

Tiltaksplanen inneholder fire satsningsområder:

- Sikre språklige rettigheter for innsatte og domfelte
- Videreutvikle kvalitet på hverdagen i fengsel og under straffegjennomføring i samfunnet
- Øke rekruttering av ansatte i kriminalomsorgen med kompetanse i samisk kultur og språk
- Øke bruk av konfliktrådsbehandling i straffegjennomføringen

4.1 Sikre språklige rettigheter for samiske innsatte og domfelte

For best å ivareta samisktalende innsatte/domfelte og sikre målsettingen med straffegjennomføringen, må kriminalomsorgen gjennomføre tiltak som kan bidra til å innfri samiske innsattes språklige rettigheter. Språk og kommunikasjon gjennomsyrrer alt av kriminalomsorgens virke, herunder å sikre innsatte og domfeltes rettssikkerhet og å ivareta deres tilbakeføring til samfunnet. Inntil videre vil tiltak knyttet til nordsamisk språk bli prioritert.

Kriminalomsorgen skal oversette regelverk og nødvendig informasjon til samisk. Alle oversettelser skal samles og gjøres tydelig og lett tilgjengelig på kriminalomsorgens nettside, kriminalomsorgen.no. For kriminalomsorgens enheter som er definert å være i de samiske forvaltningsområdene, skal også annen praktisk informasjon om den enkelte enhet oversettes til samisk.

Kriminalomsorgens enheter i de samiske forvaltningsområdene skal skiltes på samisk. I første omgang er det fengslene Vadsø og Tromsø som skal innføre tospråklig skilting, men på lengre sikt skal alle enhetene i de samiske forvaltningsområdene ha tospråklig skilting.

Kriminalomsorgen skal legge til rette for nødvendig bruk av tolketjenester i sine enheter.

4.2 Videreutvikling av kvalitet på hverdagen i fengsel og under straffegjennomføring i samfunnet

Fengslenes hverdag er preget av en rekke faste rutiner som har som mål å skape forutsigbarhet, trygghet og døgnrytme for dem som oppholder seg der. Domfelte har aktivitetsplikt under gjennomføring av straff og strafferettslige særreaksjoner, jf. straffegjennomføringsloven (strfgjfl.) § 3 3.ledd. Kriminalomsorgen skal forberede og bidra til at forholdene legges til rette for prøveløslatelse, jf. strgfjl § 41. Sysselsetting av de innsatte i arbeid eller undervisning bidrar til å styrke tilbakeføringsarbeidet og den enkeltes muligheter etter løslatelse. I denne fengselshverdagen vil kriminalomsorgen kunne tilrettelegge for samiske innsatte.

Vadsø fengsel skal etableres som ”eksempel-fengsel”, som kan vise vei for andre fengsel i tilrettelegging for samisk innsatte. Dette innebærer blant annet:

- tilpasset skole og studietilbud på samisk,
- tilgang til samisk kost,
- duodji¹,
- tilgang til samisk litteratur, aviser, nyheter og andakt
- markering av de samiske flaggdagene.

Kriminalomsorgen region nord skal i samarbeid med Vadsø fengsel lage en veileder for andre fengsel med tanke på tilrettelegging av soning for samiske innsatte. I den grad kriminalomsorgen anser det som sikkerhetsmessig forsvarlig, skal det være mulig å søke overføring til soning i Vadsø fengsel for samiske innsatte.

I samarbeid med friomsorgskontorene i Troms og Finnmark skal Kriminalomsorgen region nord lage en veileder for andre friomsorgskontor når det gjelder tilrettelegging av straffegjennomføringen for samiske domfelte.

¹ Duodji er betegnelsen på samenes tradisjonelle kunst og kan være både kunsthåndverk, håndverk og husflid. Begrepet *duodji* brukes både om det å lage noe og det som blir laget.

4.3 Økt rekruttering av ansatte i kriminalomsorgen med kompetanse i samisk kultur og språk

Det er et mål å rekruttere og beholde samisktalende medarbeidere. Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS) skal arbeide for økt rekruttering av ansatte med kjennskap til samisk språk og kultur. KRUS skal vurdere pliktårsplasser i Tromsø og Vadsø for samisktalende aspiranter. Tjenestemennene som besitter den særlige kompetansen om samisk språk og kultur skal gis kompetanseheving også på disse fagområdene, i tillegg til ordinær kriminalomsorgsfaglig kompetanseheving.

Det bør inngås samarbeid med de samiske kompetansesentrene for å arrangere kurs om kulturell sensitivitet og de ansattes egne holdninger til samisk domfelte/innsatte.

Når det skal utlyses stillinger innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, er det mulig å sette språkkrav. Det skal gjennom dialog med KRUS og KDI klargjøres i hvilken grad den samiske dimensjonen er godt nok ivaretatt i grunnutdanningen/etterutdanningen ved KRUS.

4.4 Økt bruk av konfliktrådsbehandling i straffegjennomføringen

ILO-konvensjon 169 artikkel 9 og 10 har to bestemmelser som særlig gjelder urfolk og straff. I artikkel 9 fremkommer det at det i den grad det er forenlig med nasjonal rettsorden og internasjonalt anerkjente menneskerettigheter, skal metoder som etter sedvane praktiseres av vedkommende urfolk ved forfølgelse av overtredelser begått av deres egne, respekteres. De sedvaner disse folk har når det gjelder straffereaksjoner, skal videre tas i betraktning når myndigheter og domstoler behandler slike saker. I artikkel 10 fremkommer det at når det fastsettes straff med hjemmel i generell lovgivning overfor medlemmer av disse folk, skal det tas hensyn til deres økonomiske, sosiale og kulturelle særtrekk. Andre straffereaksjoner enn fengsling skal foretrekkes.

Det samiske samfunnet preges av tette familiebånd, og en opprettholdelse av samisk identitet og tilknytning til eget nettverk i samiske lokalsamfunn er sentralt med hensyn til en vellykket prosess i konfliktløsning. Konfliktrådet kan benyttes i fengsel ved å forberede innsatte på livet utenfor murene. Det kan hjelpe den enkelte både praktisk og følelsesmessig til å komme videre i livet uten ny kriminalitet.

I samarbeid med konfliktrådene i Finnmark skal Vadsø fengsel etablere et eget prosjekt for å vurdere muligheten for økt bruk av konfliktråd under straffegjennomføringen. Det skal etableres samarbeid med den samiskspråklige meklergruppen i konfliktrådet med den målsetting at konfliktråd blir et integrert tilbud til de innsatte i fengsel.

Det skal også vurderes om samarbeidet mellom konfliktrådet i Finnmark og Finnmark friomsorgskontor kan videreutvikles for økt bruk av konfliktråd under gjennomføring av samfunnsstraff mv.

5 Ansvar for gjennomføring

Kriminalomsorgen region nord har ansvar for koordinering, gjennomføring og kvalitetssikring av tiltakene, og skal rapportere til KDI om fremdriften gjennom den ordinære styringsdialogen.

Det skal etableres en ressursgruppe bestående av kontaktpersoner fra kriminalomsorgens enheter i de samiske forvaltningsområdene, samiske kompetansesentre og samarbeidspartnere. Denne ressursgruppa vil blant annet kunne bidra til planlegging av seminar og diskutere spørsmål knyttet til gjennomføringen av tiltaksplanen.

Kriminalomsorgen har, i likhet med andre statlige myndigheter, konsultasjonsplikt med Sametinget i de saker som vil kunne påvirke samiske interesser direkte. Regionen skal sørge for at nødvendige konsultasjoner gjennomføres.

6 Økonomiske konsekvenser

Gjennom årlige disponeringsbrev til Kriminalomsorgen region nord vil KDI bevilge midler for å gjennomføre dette arbeidet. Gjennomføringshastigheten av de ulike tiltakene i planen vil avhenge av de årlige bevilgningene.

